

Gart der Gesundheit: Ein gummi.

Ein gummi cccxxxix ca

Laudanum latine

(Die meister spreken das laudanum seÿ trucken und feucht an dem andern grade· Ettliche spreken daz diÿs seÿe ein gummÿ· Auch spreken etlich das diÿs seÿe ein dauwe und fellet auff die kreütter an dem anfang des summers und wirt dick von der sunnen· (Die in dem lande grecia nemen ein klein rütlyn und schlagen auff die kreutter so bleÿbett die selbige feüchting an dem selben rütlin hangen und die lassen sÿe trucken werden an der sunnen·

(Item diÿ wirt gar dicke und manich male gefelschet· (In dem buÿch circa instans in dem capitell laudanum beschreibent unns die meister und spreken das under zehen pfunde laudanum kaume zweÿ pffunt recht laudanum seÿe· Der ist der beste der do schwere ist und schwarcz und den man zerreiben mag zwischen den fingeren· Laudanum hatt von natur einen gütten gerauch und darumb nûczet man den zû dem wolriechenden dingen als die pomum ambre und in die candelas oder truciscos pro fumigio· (Wer den schopffen hett der neme den rauch in sich in dÿe nasen er genÿset· (Wem die zene weethûn der halt laudanum in dem mnnde· es benÿmmet jm den schmerczen und heilet das bôp zanfleische·

(Wôlicher frauen die mûter für den leip geet die laÿ den rauche vonn dem laudano unden auffe geen sÿ genÿset davon·

(Item wûlicher ein kalten magen hette der neme

(1) Een gom, 239ste kapittel.

Laudanum Latijn. (**Cistus ladanifer**)

De meesters spreken dat laudanum is droog en vochtig aan de andere graad. Ettelijke spreken dat dit is een gom. (2) Ook spreken ettelijk dat dit is een dauw en valt op de kruiden aan de aanvang van de zomes en wordt dik van de zon. (6) Die in het land Griekenland nemen een kleine twijg en slaan op de kruiden en zo blijft diezelfde vochtigheid aan hetzelfde twijgje hangen en die laten ze droog worden aan de zon.

Item, dit wordt erg vaak en vele malen vervalst. In het boek Circa instans in het kapittel laudanum beschrijven ons de meesters en spreken dat onder tien pond laudanum nauwelijks twee pond echte laudanum is. Dat is de beste die er (3) zwaar is en zwart en die men wrijven mag tussen de vingers. Laudanum heeft van natuur een goede reuk en daarom nuttigt man die tot de goed ruikende dingen zoals de pomum ambre en in de kandelaar of truciscos pro fumigio. Wie de snuf heeft die neemt de rook in zich in de neus, hij geneest. (4) Wie de tanden pijn doen die houdt laudanum in de mond, het beneemt hem de smarten en heelt dat kwaad tandvlees.

(5) Welke vrouw de baarmoeder voor het lijf gaat die laat de rook van de laudanum onder op gaan, ze geneest daarvan.

Item, wie een koude maag heeft die neemt de pillen van laudanum 's avonds zo hij slapen wil gaan, ze verwarmen de maag en maken goed

die pillelenn von laudano des abents so er schlaffen vil geen sye erwärmen den magen und machen wol deüwen. (Auch mag mann ein pflaster auff den magen legen es hilffett geleich den pillilen. [272]

verduwen. Ook mag men een pleister op de maag leggen, het helpt gelijk de pillen. [272]

Vorm.

Het blad is saliegroen en sterk ruikend, 3m. De bladeren zijn 4-10cm lang, kleverig aan de bovenzijde en behaard aan de onderzijde. De bloemen zijn 5-10cm in doorsnede, bloemblaadjes zijn wit, maar hebben een bruinpaarse vlek aan de voet van het kroonblad in mei en juni. In tijden van lange droogte is er een massa bloemen.

Naam.

(1) Dodonaeus; ‘Deze soort van Cistus wordt in het Grieks Ledon en Ladon genoemd, welke naam ook in andere spraken gebruikt wordt, want het is in Nederland met geen andere naam bekend dan met de Latijnse en Griekse Cistus Ledon, wat niet vreemd is gemerkt dat dit een buitenlands gewas is en hier te lande nergens in het wild groeit. De vettigheid die men op de bladeren van deze Cistus vindt wordt in het Grieks Ladanon en Ledanon genoemd, in het Latijn heeft ze dezelfde naam ook, dan in de apotheken noemt men het Lapdanum met een bedorven naam’.

Ladanum, Latijn, van Grieks ladanon of ledanon: mastic van een struik ledon, waarschijnlijk stamt het woord van Perzisch ladan.

Cistus is afgeleid van Grieks ciste, ‘een doos’, een verwijzing naar de vorm van de zaaddozen.

Gebruik.

Cistus levert de gom ladanum of laudanum. De gom is donker bruin, geurend en smaakt bitter. Het wordt gebruikt in de parfumerie en in medicinale pleisters. De gom heeft de geur van storax. De gom werd bij de oude Griekse artsen tegen het uitvallen van het haar gegeven. Verder werkt het verwarmend, tezamen trekkend en werd in de Oriënt tegen wonden en zweren gebruikt.

Herbarius in Dyetsche; ‘Laudanum is heet en nat in de tweede graad. (2) Het is dauw dat in sommige kruiden, hagen of bosjes zit. (3) Je zal die laudanum kiezen die zwaar en zwart is.

Gebroken laudanum is goed tegen catar die uit koude zaken stamt. (4) Als je laudanum en mastiek tezamen mengt en rond het tandvlees en de tanden van binnen en van buiten legt maakt het de tanden die los zitten vast. (5) Tegen de opklimming van de baarmoeder die van het middelste opgaat laat de zieke de geur van laudanum van beneden in de baarmoeder ontvangen. Tegen verdraaiing van de baarmoeder ter zijde laat de zieke laudanum boven bij de mond ruiken. Een suppoost die van laudanum gemaakt is en in de baarmoeder gestoken wordt versterkt de baarmoeder en helpt ook om te ontvangen’.

Dodonaeus; ‘Men gebruikt van deze Cistus gewoonlijk niets anders dan de vettigheid van de bladeren en takken die men Ladanum noemt die in het hoogste van de eerste graad warm is, zo Galenus betuigt, waarbij ook enige kleine tezamen trekking gevoegd is en bovendien is deze Ladanum dun en fijn van stof en daarom verzachtend of murw makend van krachten en meteen ook matig of geleidelijk aan verduwend of verterend en wat rijpmakend.

Dan, gelijk Dioscorides betuigt, heeft deze Ladanum een verwarmende verzachtende of murw makende en openende kracht en is daardoor ook tezamen trekkend door zijn droogte.

(5) Om deze voorschreven aard is dit Ladanum eigenlijk geschikt in alle gebreken van de baarmoeders omdat het, behalve de vermurwende en verterende krachten, daar ook enige tezamen trekking bijgevoegd heeft en is daarom zeer geschikt om het haar van het hoofd vast te maken en het uitvallen te beletten, want het kan alle kwade en schadelijke vochtigheid die bij de wortels van het haar plaats genomen heeft verteren en verdouwen en daarboven ook de zweetgaatjes of doorgangen, waarin het haar vast zit toe sluiten (294) en enger maken, dan omdat te doen zo raadt ons Dioscorides aan er wijn, Myrrhe en olie van Myrtus bij te mengen, want dan werkt het veel krachtiger.

Hetzelfde met wijn op de liktekens of plekken die na de kwetsingen gebleven zijn gestreken, maakt

die veel mooier en neemt de plekken weg en laat de liktekens soms geheel vergaan.

Ladanum met honingwater of olie van rozen vermengt verzoet en geneest de smart en weedom van de oren, daarin gedruppeld.

Op gloeiende kolen gelegd en de rook daarvan van onder ontvangen laat de secondine of nageboorte afkomen en jaagt die uit het lijf.

Het is ook zeer goed tot de hardheid van de baarmoeder met de pessarium vermengt en gebruikt, dat is van onder in gestoken.

Insgelijks dient ditzelfde Ladanum om bij de dingen te doen die men bereidt om alle smarten te verzoeten en bij de pleisters die vermurwen en verdouwen en ook om te vermengen bij de dingen die men tegen de hoest en andere gebreken van de borst plag te maken en vooral die van buiten op de borst tegen de hoest gelegd worden.

Ladanum met oude wijn gedronken stelt de loop van de buik en laat de plas gemakkelijk rijzen en voortkomen.

(6) De manier of middel om Ladanum te verzamelen is van Petrus Bellonius in het 7de kapittel van zijn 1ste boek beschreven zo hij die in Kreta gezien heeft: ‘de Grieken, zegt hij, maken een bijzonder gereedschap om Ladanum te verzamelen wat in hun taal Ergastiri genoemd is. Dit is gelijk een vork zonder tanden waaraan zeer vele riempjes van niet gevet of onbereid leer vast gemaakt zijn. Deze riempjes strijken ze dan zacht aan de planten die Ladanum op hebben omdat de vochtige vettigheid die aan de bladeren en takjes stijf geworden is er aan zou blijven hangen die naderhand in het heetste van de hondsdagen met messen afgeschraabd moet worden, in voegen dat de Ladanum te verzamelen een zeer grote en onverdraaglijke arbeid is, gemerkt dat men in het heetste van de hondsdagen hele dagen lang op de bergen moet blijven. Ook aanvaart niemand anders gemakkelijk de arbeid om die te verzamelen dan de Calohieri dat Griekse monniken zijn.

Onder de meest geachte drogen die men in het parfumeren en in de welriekende berokingen gebruikt is dit Ladanum ook te rekenen en daarom is het bij de ouders ook veel gezocht geweest en niet alleen vanwege het gebruik in de medicijnen zoals uit de oude schrijvers voldoende blijkt.

Het wordt hier te lande veel uit Afrika gebracht, dan men houdt voor het beste dat uit het eiland Cyprus komt waar dat zeer geprezen wordt om de tandpijn te genezen en de smarten van het tandvlees. Ze gebruiken dat ook veel om de huizen er mee te beroken en de lang bedompte plaatsen te zuiveren en de pestachtige lucht te verbeteren.

Men gebruikt dat veel om de oude zeren te genezen, pleistervormig er op leggen.

Sommige maken een balsem van deze Ladanum om de verse wonden op korte tijd te helen.

Olie van Ladanum wordt zeer geprezen om het uitvallen van het haar te beletten en alle gebreken van de baarmoeder te genezen en wordt op de volgende wijze bereid: ‘Men neemt een pond Ladanum die goed klein gestampt is en met zes ons rozenwater of vier ons olie van zoete amandelen en dat doet men in een koperen goed vertint pannetje en men laat dat zo tezamen goed koken op langzaam vuur de tijd van anderhalf uur en van het vuur genomen wordt het zo dikwijls doorzeefd zodat het een heel zuivere olie wordt die men tot ons gebruik bewaren mag.

Gewoonlijk zuivert men Ladanum die bij het vuur eerst gesmolten is en die dikwijls daarna met witte wijn en rozenwater wassen en aldus bereid en zuiver gemaakt wordt gebruikt om er welriekende balletjes van te maken, mits daar muskus, amber, kruidnagels, Sandalum en Lignum Aloes bij doen, welke balletjes zeer goed zijn in tijd van pest’.

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl/> en : <http://www.volkoomen.nl/>